

Департамент культури і туризму Харківської
обласної державної адміністрації
Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

Григорій Сковорода – поза простором і часом

*«Щасливий той, хто поєднав
свою улюблену
працю з суспільною користю.
Це і є істинне життя».
(Г. Сковорода)*

Харків 2022

УДК 02

С 12

Григорій Сковорода - поза простором і часом: Метод. матеріали / Департамент культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універ. наук. б-ка; Уклад. Г.В.Бакаєва – Х.: ХОУНБ, 2022. – 25с.

Це видання містить матеріали, які можуть бути використані працівниками бібліотек у своїй діяльності.

Укладач

Г.В.Бакаєва

Комп'ютерна верстка

Г.В.Бакаєва

Відповідальний за випуск

Н.І. Шостко

© Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

Ми йдемо за Сковородою 300 років

Третього грудня виповнюється 300 років від дня народження українського філософа, просвітителя-гуманіста, філософа, поета, а багато хто додає і містика - Григорія Сковороди.

«Світ ловив мене, але не спіймав». Майже триста років учені намагаються розгадати суть цього послання. Одна теорія змінює іншу, але принадлива таємниця живе, даючи можливість новим поколінням заявити про себе як тлумачам філософської спадщини великого українця.

Чому і через сотні років Сковорода бентежить світ своєю глибиною та незбагненністю.

Героїня повісті Оксани Забужко «Інопланетянка» пильно вдивляється в образ Сковороди, намагаючись збагнути сенс тієї повноти буття, яку вона називає «третім рівнем свободи».

Ким же він був, міркує вона: «посполитим улюбленцем, дотепником із сопілкою», чи «похмурим самотником, ніким не збагнутим чоловіком Божим, з людської ласки годованим?..» Справді, ким він був?

Якби спитати про це в самого Сковороди, то важко сказати, що він би відповів. Людське життя філософ уявляв по-різному. Він міг услід за Йовом (старозавітним праведником) казати, що життя - це повсякчасна борня (звісно, не в сенсі «житейського борюкання»), а в сенсі «духовної війни» - міг говорити про життя як про грандіозну вселенську виставу, чийм автором і режисером є сам Господь...

Та швидше за все, Сковорода сказав би, що був на цьому світі безтурботним пілігримом, чії ноги ходили по землі, а серце втішалося спокоєм десь далеко-далеко на небесах.

Сам Сковорода називав себе Варсавою (сином Сави, а переносно - сином свободи).

За життя Григорій Сковорода привертав до себе увагу і своїми дуже незвичними думками, і своїм, певно, ще більш незвичним життям: він одягався дуже просто, але зі смаком, їв тільки плоди чи молочні страви, та й то аж після заходу сонця, спав не більше чотирьох годин на добу, завжди ходив пішки.

«Мандрівна академія», «людина-університет» своєї епохи. Це про Григорія Сковороду. За життя його твори існували тільки в

рукописному вигляді. Натомість читачі його шукали самі, масово читали та цитували, переписували рукописи та популяризували їх. Про нього у творах згадував сам Тарас Шевченко: «Кругом листочки обведу та й списую Сковороду».

Сковорода - творець філософії щастя. Суть її для всього світу одна: пізнай і вдосконалюй себе заради творення добра.

Сковорода шукав, і вочевидь знайшов, відповіді на запитання, які ніколи не втратять актуальності: «Що таке щастя? І як бути щасливим? І що таке благе життя?»: «Щастя наше є мир душевний, але мир цей до жодної речовини не стосується; він не золото, не срібло, не дерево, не вогонь, не вода, не зірки, не планети... Як здоров'я має свою точку не зовні, а всередині тіла, так мир і щастя в найглибшій точці душі нашої перебуває і є здоров'ям її та нашим блаженством. Здоров'я тіла є не що інше, як мир тілесний, як мир сердечний є пожива на здоров'я душі, і як здоров'я родиться після очищення з тіла».

Великий філософ доводив, що людина не може бути щасливою, якщо діє всупереч своїй природі. Веління природи - це веління Бога в людині. Пізнання природи - це пізнання Бога. Філософ жив сподіваннями на суспільство рівноправних людей, де не буде «рабського іґа», «тяжкої роботи», нічого «златожадного», «дамського».

Головне, чим відрізняється людина від всього іншого, що живе у світі, - це вільна воля людини та моральність в обранні життєвого шляху.

Філософія Сковороди перекликається з філософією Канта: «Дві речі наповнюють душу все новим і все більш сильним подивом - це зоряне небо наді мною і моральний закон у мені».

Г. Сковорода: «Подивись на людину і пізнай її! На кого схожа істинна людина, що панує в плоті? Подібна на добрий і повний колос. Розсуди ж: не стебло з листочками є колос, не солома його, не полова, не зовнішня шкірка, що одягає зерно, і не тіло зерна, а колос є сама сила, яка створює стебло, солону, тіло зерна й інше, у тій силі все оте невидимо перебуває. Вона виявляє все те весною, коли вся зовнішність на зерні зігнила, щоб утворення плоду не було приписане мертвій землі, тобто гниючій зовнішності, а щоб вся слава була віддана невидимому Богу, який усюди діє своєю таємною правицею, щоб лиш він був у всьому голова, а вся інша зовнішність - п'ята».

У літературі Григорія Сковороду прийнято називати: українським Платоном, українським Арістотелем.

Григорія Сковороду вважають найвидатнішою постаттю у культурному житті України XVIII ст. Ще до його життя про нього склалися легенди як про українського Сократа.

Свого часу І. Франко назвав Г. Сковороду «національним філософом», оскільки він дав вираження глибоким і суттєвим духовним цінностям нації.

Сковорода надавав перевагу особистій духовній свободі. Філософські трактати присвячував переважно етиці. А головним сенсом людського існування вважав самопізнання.

Відстоював права людської особистості в кожній людині, що на ті часи означало сильну демократичну позицію. Відкрито засуджував московських гнобителів.

Видатний український філософ-містик, богослов, поет та педагог був чи не найцікавішою постаттю історії українського духу.

На жаль, твори Григорія Сковороди за його життя ніколи не друкувалися. Аж у 1798 році побачив світ діалог «Нарцїсс». Упродовж першої половини 19 століття окремими книжками вийшли «Басни Харьковскія», «Дружескій разговор о душевном мире», «Убогий Жайворонок», «Беседа, нареченная двое», «Брань Архистратига Михаила со Сатаною», а також деякі уривки, поезії та статті.

Важливою подією стало приурочене до 100- річчя з дня смерті філософа харківське видання 1894 року «Сочинения Григория Саввича Сковороды, зібрані та редаговані професором Д.І. Багалієм.

Це була перша академічна збірка творів Сковороди, завдяки якій філософ немов воскрес у соту річницю смерті.

В 2011 вийшла книга - перше видання творів великого українського поета й філософа: Сковорода Григорій. «Повна академічна збірка творів» / за ред. Леоніда Ушкалова.

На сьогоднішній день в світі налічується більше п'яти тисяч праць, присвячених Григорію Сковороді. І в тих працях - сила-силенна різних спостережень, припущень, тлумачень.

Шлях філософа

*Батьківська хата Г. Сковороди
(с. Чорнухи Полтавської губернії)*

Народився Григорій Сковорода 3 грудня 1722р. в селі Чорнухи на Полтавщині у родинні спадкових козаків.

Про точну дату народження світ дізнався лише через 200 років після народження філософа. Саме тоді дослідники віднайшли в одному із листів Сковороди згадку про святкування власного дня народження.

У дитинстві малий Гриць дуже любив сидіти під вербою, спостерігати за навколишнім світом і грати на сопілці, подарованій старим кобзарем. У дяка-скрипаля Гриць був на привілейованому становищі, бо хлопець вражав своєю допитливістю, до того ж у нього виявився незвичайної краси голос. Дяк навчив Гриця нотної грамоти і поставив першим співаком у церковному хорі, давав читати книжки, підготував до вступу в академію.

Григорій Сковорода мав виняткові здібності до навчання. Вже у 16 років вступив до Києво-Могилянської академії – першого вищого навчального закладу в Україні. Вивчав латинську, грецьку, церковнослов'янську, польську, німецьку та інші мови. Грав на сопілці, флейті, скрипці, гусях, лірі, бандурі. Досить швидко він став виділятися успіхами серед своїх однолітків.

У 1742 році його запрошують до придворної співацької капели в Петербург. Після двох років перебування у північній столиці він повертається продовжувати перерване навчання.

У 1750 році трапляється нагода вирушити у тривалу поїздку за кордон. Його шлях пролягав країнами Європи. Він відвідує Австрію, Словаччину, Польщу, Німеччину, де знайомиться з життям народів, вивчає їхні звичаї і ближче знайомиться з культурою, передовими філософськими ідеями, літературними течіями. Ця подорож

справила надзвичайно важливе значення на формування поглядів майбутнього філософа. Три роки тривала ця експедиція, повернувшись після якої в Україну, Г. Сковорода займається педагогічною діяльністю. Працює в Переяславському колегіумі, де запроваджує багато новаторських ідей, чим, звісно, викликав невдоволення багатьох. Саме за нові, передові погляди, новаторство викладання його звільняють від педагогічної діяльності.

Після цього Г. Сковорода тривалий час працює придворним учителем у поміщика Степана Томари на Переяславщині. Залишаючись при дворі, він був сповнений щиросердним бажанням стати корисним людям.

В ці роки розкривається талант філософа. У вільні від основних обов'язків години, Григорій мандрував околицями села: гаї, діброви, поля були співрозмовниками або співучасниками його роздумів.

З 1759 по 1769 роки Г. Сковорода працює як викладач поетики і етики в Харківському колегіумі.

Пам'ятник Сковороді у Харкові

Працюючи педагогом у Харківському колегіумі, мав власну систему оцінювання. Замість балів він писав справжні вироки: «вельми туп», «справжнє безглуздя», «досить гострий», «зверок вострое» тощо.

Його називають зачинателем жанру байки. Сковорода ввів байку в українську літературу як окремий жанр, тобто став першим українським байкарем. Свої твори цього жанру письменник об'єднав у збірку «Басни Харьковскія» («Байки Харківські»). Назва пов'язана з тим, що ці твори були написані переважно на Харківщині.

Сковорода був таким же старанним, чесним і неординарним учителем: писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою; навчав тих етичних норм, яких завжди дотримувався сам.

Отже, учив, як жив, а жив, як навчав - найкраща риса педагога. Оскільки підручника з етики не було, Сковорода написав його сам. Це був його перший філософський твір, основою якого є думка, що ледарство - найбільша людська вада.

Студенти любили вчителя, але той незабаром мусив залишити колегіум, бо працювати стало нестерпно від цькування й доносів, можновладці бажали позбутися людини, яка привселюдно заявила: «Весь світ спить, пора прокидатися!».

У мандрах він провів понад 20 років: зупинявся у своїх знайомих та учнів, грав на сопілці, багато писав.

З 1753 по 1785 рік Г. Сковорода пише переважну більшість своїх поетичних творів, що склали збірку «Сад Божественних пісень». Писав твори переважно староукраїнською та латинською.

Мова Сковороди дуже барвиста. Простий і образний стрій думок, доступність вчення, власний життєвий подвиг привертали до його особистості увагу всієї спільноти. Особливість же його подвижництва полягає в тому, що він прагнув збудити «мислячу силу» в свого народу, підняти в людині все краще, закладене у неї природою й Богом, і розвивати, долучаючи до цінностей вищих і вічних. Досягнення ж їх означає спасіння й дарує щастя.

Сковорода постійно відхиляв пропозиції і світських, і церковних осіб. «Ні в якому разі! Хіба ви хочете, щоб я збільшив число фарисеїв? - відповів великий просвітитель белгородському єпископові на прохання стати ченцем. Ченці Києво-Печерської лаври, у свою чергу, вмовляли: «Доволі блукати по світу! Час причалити до гавані: нам відомі твої таланти, свята Лавра прийме тебе, як мати своє чадо, ти будеш стовпом церкви і окрасою обителі». На це Григорій Савич саркастично сказав: «Ох, преподобнії! Я стовпотворіння умножати собою не хочу, доволі і вас, стовпів неотесаних, у храмі Божому! Світ мене не впіймає».

І таки не впіймав! Не вдалося ні царям, ні панам, ні ченцям за почесні й кар'єру купити розум, честь та волю Сковороди.

Щастя письменник вбачав не в маєтках і славі, а в житті за совістю, шляхом до щастя вважав самопізнання. Харківському губернаторові на пропозиції стати чиновником Сковорода відповів:

«Ваше превосходительство! Світ подібний до театру. Щоб грати в театрі з успіхом і похвалою, беруть ролі за здібностями. Після великого випробування себе побачив, що не можу представляти в театрі світ жодної особи, крім низької, простої... Я обрав собі цю роль - і задоволений».

Неординарна постать філософа оповита легендами.

Катерина II забажала побачити вже за життя відомого українського філософа особисто. Він прибув на її запрошення до палацу. Коли зайшла цариця до приймальної зали, всі присутні вклонилися, крім Сковороди. На питання Катерини, чому він не кланяється, відповів: «Не я бажав тебе бачити, а ти сама захотіла на мене подивитися. А як же ти мене роздивишся, коли я перед тобою удвоє зігнуся». На пропозиції Катерини філософ відповів: «Мені моя сопілка і вівця дорожча царського вінця».

Ходив філософ завжди в звичайній свиті. Крім книг, рукописів, сопілки в полотняній торбі та палиці, нічого більше не мав, навіть не прагнув мати власної хати і взагалі постійної домівки.

Криниця Григорія Сковороди в Бабаях

Цікавий факт із життя Сковороди. В одному селі Григорій Сковорода лікував відставного майора. Поки він провідував хворого, дочка майора, красуня Олена, закохалася в ніжного поета-музику, і Григорій теж її покохав. Йшлося до весілля, але він вагався, бо не уявляв життя без мандрів, нових вражень, свободи дій. Тому так і не одружився.

*Дуб-велетень, під яким любив працювати Г. С. Сковорода,
в Іванівці на Харківщині
(сучасна назва села -Сковородинівка)*

Сковорода навчав «що в природі - краса, гармонія, а в суспільстві - несправедливість, і щоб змінити навколишнє, треба кожному змінити мікросвіт (тобто себе самого). З цією думкою тісно пов'язана його ідея «сродної праці»: пізнавай себе, а пізнавши -

удосконалюй. Пізнаючи свої здібності, людина краще визначить своє місце в суспільстві й принесе найбільшу користь. А поки що чимало людей займають не свої місця: один ходить за плугом, а він від природи музикант, інший працює суддею, а йому б пасти череду.

Одержимий ідеєю духовного відродження української нації, мудрець малює словесний портрет ідеальної людини. У філософському трактаті «Жінка Лотова» Г. Сковорода говорить про подвійне народження людини: один раз фізично, а другий - духовно. Ця, вдруге народжена, «...людина вільна. У висоту, вглиб, вшир літає без меж. Не заважають їй ні гори, ні ріки, ні моря, ні пустелі. Провидить віддалене, прозирає приховане, заглядає у минуле, проникає у майбутнє, ходить по поверхні океану, ввіходить зачиненими дверима. Очі її голубині, орлині крила, прудкість оленя, легова відвага, вірність горлиці, вдячність лелеки, незлобність ягняти, швидкість сокола, журавлина бадьорість. Тіло її - діамант, смарагд, сапфір, яшма, кришталь і рубін. Над головою її літає седмиця божих птахів: дух смаку, дух віри, дух надії, дух милосердя, дух поради, дух прозріння, дух чистосердя. Голос її - голос грому...» перед нами.

Увесь творчий доробок Григорія Сковороди, який включає 17 філософських творів, 7 перекладів, збірник «Сад Божественних пісень», «Байки Харківські», - це єдина система поглядів, єдина філософія.

Такими поглядами Сковорода дивував своїх сучасників, здивував їх він і смертю.

У 72 роки поет пішки пройшов триста верств аж до Орловщини, де жив його учень і приятель Михайло Ковалинський, щоб передати йому рукописи своїх творів. А повернувшись, зупинився в селі Пан - Іванівці (нині - Сковородинівка) на Харківщині. Був веселий, балакучий, згодом вийшов у сад і край дороги став копати яму. «Що це ви робите, Григорію?» - запитали здивовано друзі. «Та копаю собі могилу, бо прийшов мій час». Коли ж гості роз'їхалися, Сковорода помився, переодягнувся в чисту білизну, ліг на лаві й... заснув навіки.

Помер він 9 листопада 1794 року в селі Пан-Іванівці. Перед смертю поет і філософ заповідав поховати себе на підвищенні біля гаю, а на могилі зробити напис: «Світ ловив мене, та не спіймав».

Так, у «трусах праведних», і скінчив свій життєвий шлях один з найгеніальніших філософів світу Григорій Савич Сковорода.

*Могила Григорія Сковороди
(с. Сковородинівка, Харківська обл.)*

*«На кораблях і колісницях ми прагнемо
до доброго життя.
Але те, чого прагнеш, з тобою:
Воно, друже, – всередині тебе».
Г. Сковорода*

Творча спадщина великого філософа стала невичерпним джерелом мудрості й життєдайної наснаги для українського народу на довгі-довгі віки. Вона цікава сьогодні, актуальною буде і завтра. Межі духовному вдосконаленню людини так і не визначено.

Феномен постаті Григорія Савича Сковороди - у дивовижному гармонійному поєднанні краси тілесної й духовної.

Філософ постійно наголошує, що людина має невичерпний духовний потенціал, який лише необхідно спрямувати у потрібне русло, на справі Божі: пізнання і творчість. У своїх філософських творах великий мислитель розмірковував над основами буття. Вроджена чутливість, схильність до роздумів, здібність до знань, любов до праці - все це сприяло формуванню особливого

внутрішнього світу, наповненого істинною мудрістю, справжніми почуттями.

Що таке щастя на думку Сковороди?

«Все проходить, тільки любов залишається після всього. Все пройде, але не Бог, не любов», – писав Сковорода. Однією зі складових людського щастя, за Сковородою, є проходження того шляху, який тобі уготований небом.

Щасливий, кому вдалося знайти щасливе життя,

Але щасливіший, хто вміє користуватися ним.

Не досить знайти здорову їжу й напій,

Якщо смак тобі зіпсований хворобою.

Не досить сяяти світлові денного сонця,

Якщо світло голови затьмарене.

Діяльна бездіяльність збільшує наші сили.

На кораблях і колісницях ми прагнемо до доброго життя.

Але те, чого прагнеш, з тобою:

Воно, друже, – всередині тебе.

Зважмо на слова Григорія Сковороди: «Щасливий той, хто поєднав свою улюблену працю з суспільною користю. Це і є істинне життя».

У Сковороди є також улюблений Епікурій вислів: «Спасибі Богу що потрібне зробив легким, а важке непотрібним». Таким чином, усупереч своїй не надто гармонійній добі Сковорода зумів досягти «неабиякої внутрішньої гармонії з долею».

Пам'ятник Сковороді на Подолі є особливим місцем у Києві, туди часто приходять, щоб «погомоніти зі Савичем», «запитати у Варсави, набратися сили».

Що кажуть про Сковороду?

М. Стельмах: «Муза його як натхнення, слово його - заповіт...»
«Припадаючи до зачарованих джерел пристрасного слова і

пристрасної мислі Григорія Сковороди, ми відчуваємо, як сиві многотрудні віки проходять через наші серця».

Папа Іван Павло II під час візиту до України цитує латиномовну поезію Сковороди: «Все мина, лиш любов зостається по всьому, Все мина, та не Бог, не любов».

В 2004 р., коли під час свого першого візиту до України всесвітньо відомий бразильський письменник Пауло Коельо в інтерв'ю часописові «Академія» спробував пояснити власні види на життя й наче між іншим зауважив: «Я знаю, що в Україні 280 років тому народився великий філософ і поет Григорій Сковорода, який відстоював верховенство духу. Мені здається, що він, може, як ніхто інший в Європі, зумів дотримуватись у житті знаків долі...

Також Пауло Коельо під час свого другого візиту до України дав знакове інтерв'ю, в якому він зауважив (маючи на увазі Сковороду), що «Я приїхав уклонитися землі, яка народила філософа ХХІ століття».

А що пишуть у «Вікіпедії» різних країн: Українська – український філософ. Російська – російський і український. Польська – український філософ. Болгарська – український філософ. Білоруська – російський і український філософ. Англійська – філософ козацького походження, що писав українським діалектом російської мови. Німецька – український і російський філософ. Турецька – український філософ. Угорська – український філософ. Французька – народився в козацькій сім'ї...»

Крилаті вислови та цитати філософа

Як хто посіє в юності, так пожне в старості.

Бери вершину і матимеш середину.

З усіх утрат втрата часу найтяжча.

Коли не можу нічим любій Вітчизні прислужитися, в кожному разі з усієї сили намагатимуся нікому ні в чому не шкодити.

Більше думай і тоді вирішуй.

З видимого пізнавай невидиме.

Не той дурний, хто не знає... але той, хто знати не хоче.

Хто швидко приліплюється до нової думки, той швидко від неї і відпадає.

Життя наше – це подорож, а дружня бесіда – це візок, що полегшує мандрівникові дорогу.

Чисте небо не боїться блискавки та грому.

Що швидко запалюється, те раптово гасне.

Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити.

Не за обличчя судить, а за серце.

Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора.

Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів.

Безумцеві властиво жалкувати за втраченим і не радіти з того, що лишилось.

Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.

Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись - значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота - рух душі, а життя - се рух.

Якщо любиш прибуток, шукай його пристойним шляхом. Тисяча на те перед тобою благословених ремесел.

Уникай людей, які, бачачи твої вади і недоліки, виправдовують їх або навіть схвалюють. Такі люди або підлабузники, або боягузи, або просто дурні. Від них не чекай допомоги ні в якій біді чи нещасті.

Роби те, до чого народжений, будь справедливий і миролюбний громадянин, і досить із тебе.

Чи не дивина, що один у багатстві бідний, а інший у бідності багатий?

Хіба може говорити про біле той, котрому невідоме, що таке чорне?

Що вподобав, на те й перетворився.

Не шукай щастя за морем.

Визначай смак не за шкаралупою, а за ядром.

Для шляхетної людини ніщо не є таким важким, як пишний бенкет, особливо коли перші місця на ньому займають дурні.

Як нерозумно випрохувати те, чого можеш сам досягти.

Григорій Сковорода в українській історії

Творчість Григорія Сковороди поступово переосмислюється. З'являються нові книжкові та графічні проекти, наукові дослідження.

Думку про необхідність широкої популяризації образу філософа і написаних ним творів поділяє доктор філологічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди Леонід Ушкалов.

Леонід Ушкалов написав багато праць про Сковороду, виданих в Україні та за її межами, в тому числі, новинку: «Ловитва невловимого птаха: «Життя Григорія Сковороди».

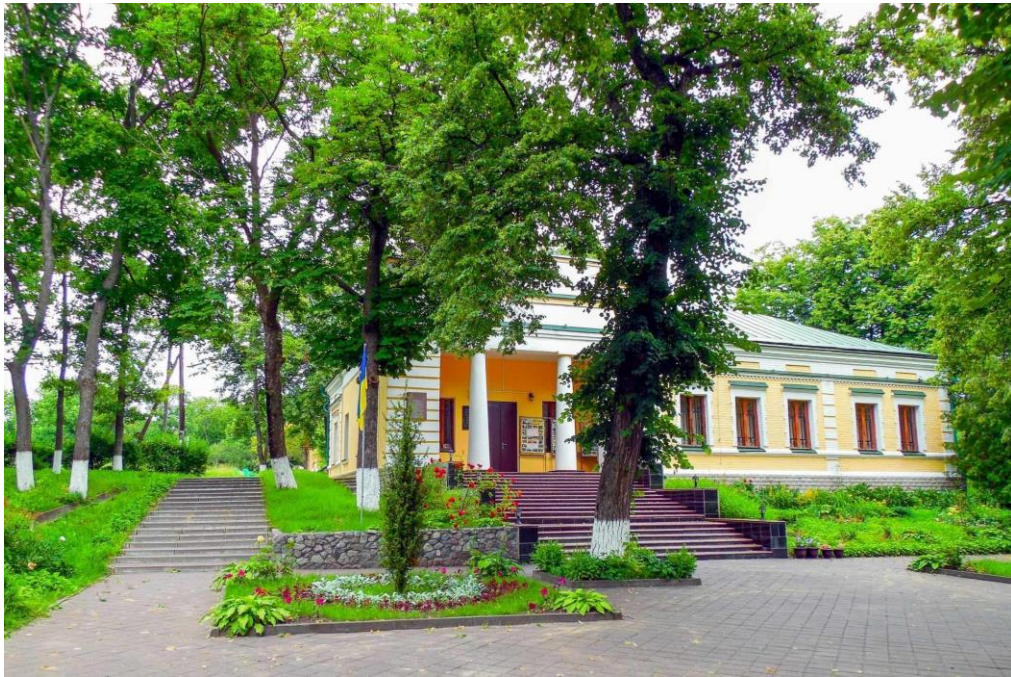
Л. Ушаков: «Постать такого масштабу неосяжна. Мені довелося досліджувати і філософію Сковороди, і його поезію, і його богослов'я, і його зв'язок з античною культурою, і його місце в культурі бароко, і багато іншого. Але чим більше я дізнаюся про Сковороду, тим більше у мене запитань, що потребують відповіді. І в цьому немає нічого дивного, особливо, якщо врахувати, що Сковорода - справжня емблема високої української культури... - І один з найбільш освічених людей свого часу.

Люди говорять про постать Сковороди як джерело натхнення, про те, що треба не тільки пишатися ним як надбанням української та світової історії, але й популяризувати його творчість. Сперечаються, з чого почати - з нових туристичних маршрутів, які об'єднують усі регіони країни чи з благоустрою території, будівництва доріг, розвитку інфраструктури, включаючи будівництво готелів для туристів, а для початку - розвитку пішохідного «зеленого» туризму в місцях, пов'язаних зі Сковородою. Треба «вивести» Сковороду з музеїв та академічних бібліотек на вулицю, ближче до людей.

Є і перші приклади: у мережі з'явився плакат із зображенням Сковороди, який звертається до молоді зі словами: «Я вивчив п'ять мов. 300 років тому. А ти? Григорій Сковорода. Вивчай англійську».

Співробітниками Національного літературно-меморіального музею у Сковородинівці під Харковом, розроблений пішохідний маршрут. Цей піший тур (протяжністю 250 км), починається в селі Чорнухи Полтавської області, де свого часу народився філософ, і закінчується у Сковородинівці, де він знайшов вічний спокій. Мета

маршруту: пробудження історичної пам'яті про геніального філософа і поета.

*Національний літературно-меморіальний музей
імені Г. Сковороди в с. Сковородинівка*

Його філософські ідеї затребувані й сьогодні. Приміром, за Сковородою, світ єдиний у своїй різноманітності і всі люди рівні у своїй несхожості. Його заклик подякувати Всевишньому за те, що все потрібне людям він зробив легким, доступним, а все важке - непотрібним - це життєве правило на кожен день.

А його знаменита притча про пустельника та птицю, яку той намагається зловити, а вона не дається і тим самим надає йому можливість нових спроб - не що інше, як стимул для самовдосконалення...

Григорій Сковорода у діалозі із сучасністю

Посеред новітньої літератури цікавий роман Володимира Єшкілева «Всі кути трикутника. Апокриф мандрів Григорія Сковороди».

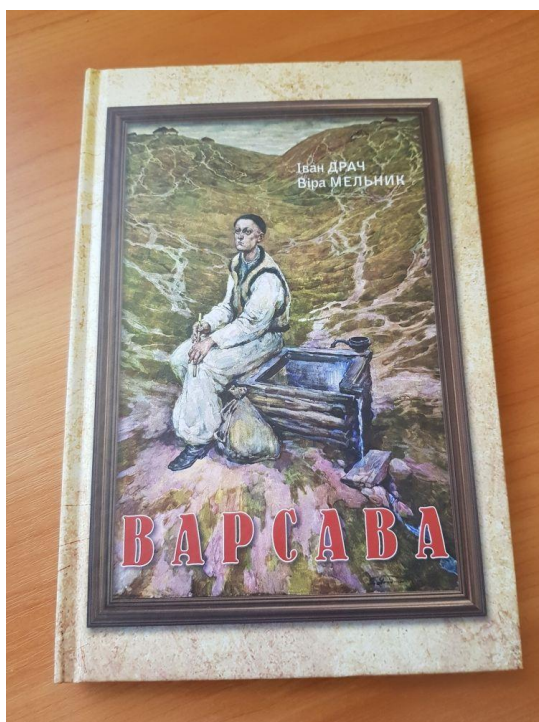
Леонід Ушкалов *абетка-енциклопедія «Сковорода від А до Я»* - книжка, в якій зібрані все життя і творчість видатного українського мислителя Григорія Сковороди у цікавій для юного читача формі. Залишився незавершеним масштабний проект – укладання великого енциклопедичного словника про життя, творчість та понятійний апарат Григорія Сковороди. Але учні *Леоніда Ушкалова* «підхопили» справу свого учителя, і робота над словником триває.

І коли поколінню дітей Другої світової війни, як скаже юна Ліна Костенко, «обридли відьомські шабаші фікцій», у пошуках істини воно знову звертається до філософії та поезії Сковороди. Пригадаймо хоч би образ Сковороди-«перворозуму» в «Індустріальному сонеті» Миколи Вінграновського, варіації на теми Сковороди у Василя Симоненка, Івана Драча, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, «Сад нетанучих скульптур» Ліни Костенко, поезію Василя Стуса, який з повним на те правом називав Сковороду одним зі своїх «найкращих друзів», публіцистику Івана Дзюби та Євгена Сверстюка, сквородадинські розвідки Валерія Шевчука... А по той бік «залізної завіси» Ігор Костецький назве Сковороду одним-єдиним навчителем модерної України (*Praeceptor Ucrainae*), людиною, що репрезентує ту українську культуру, «яка має вселюдське значення», Василь Барка окреслить своє життєве кредо словами: «Світ мене спіймав, але не вдержав» - і стане самотником - так, як Сковорода, Дмитро Донцов присвятить останні дні життя праці над статтею «Дороговказ Григорія Сковороди нашій сучасності».

Сковороді було присвячено декілька кіносценаріїв.

Книга «Варсава» Івана Драча і Віри Мельник.

В ній у формі кіносценарію подано легенду про Григорія Сковороду. Він постає в ній як жива, цілісна й глибока особистість – мудрець і водночас чоловік із його потягом до прекрасних жінок, самотник і людина Всесвіту, майстер і витончена натура, що відчуває тонкі струни світобудови, музикант, поет, сміливець і водночас людина величезної скромності. Цей проект отримав Міжнародну премію «Коронація слова» за кращий кіносценарій та Міжнародну премію імені Григорія Сковороди.

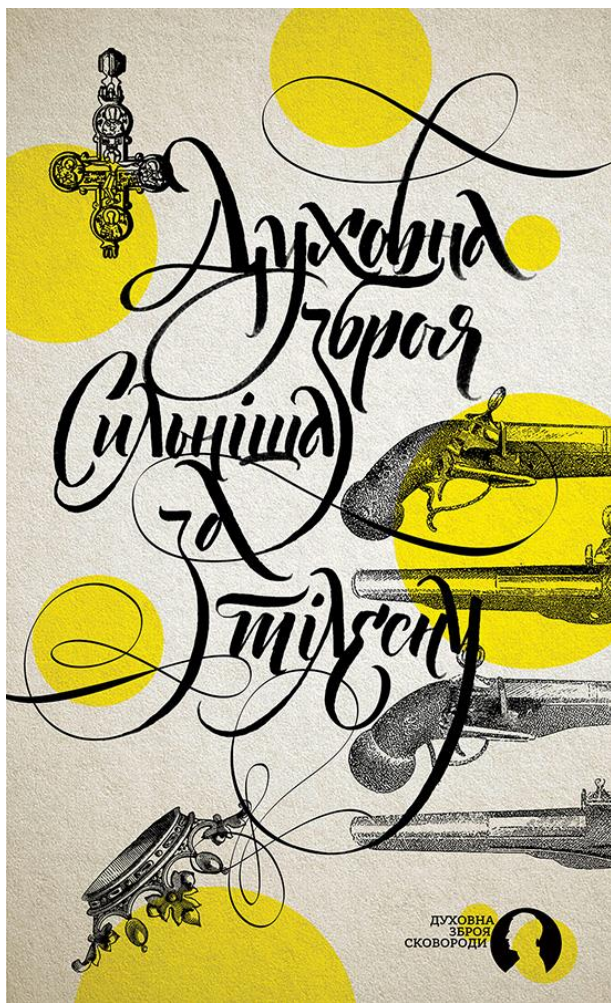
*Мультфільм в анімаційному циклі
«Книга-мандрівка. Україна» Богдана Логвиненко.*

Ось квінтесенція цього мультиплікаційного фільму: «Ще задовго до того, як обраний Нео у виконанні Кіану Рівза вийшов з матриці, один українець зробив це в реальності. І був то філософ Григорій Сковорода».

«Григорій Сковорода» - радянський повнометражний художній біографічний фільм 1958 року режисера Івана Кавалерідзе про життя українського філософа Григорія Сковороди.

Фільм вийшов в прокат в УРСР 5 березня 1958 року з українсько-російським дубляжем від Кіностудії Довженка.

Каліграф і графічний дизайнер із Харкова Олексій Чекаль займається міжконфесійними, міжрелігійними, міжкультурними проектами. Він захоплюється філософією Григорія Сковороди й уже тривалий час працює над його спадщиною. Олексій почав досліджувати стиль письма Григорія Сковороди, а у 2016 році навіть оформив останню академічну збірку його творів.

Художник-монументаліст Олександр Мельник присвятив своє полотно афоризмам Григорія Сковороди, які залишаються пророчими і через 300 років.

Великий внесок у популяризацію постаті Сковороди робила й робить сучасна Києво-Могилянська Академія. Шануючи Сковороду, як одного з видатних Могилянців попередньої доби, керівники, викладачі й студенти започаткували певні ритуали, що стали вже невід'ємною складовою життєвого циклу сучасної Могилянки, наприклад:

Ритуал «Чистий Сковорода», коли студентська громада долучається до миття пам'ятника Сковороді на Конtrakтовій площі на київському Подолі.

Ритуал убрання пам'ятника Сковороді в день випуску нового потоку студентів .

Ритуал покладання квітів до пам'ятника Сковороді у дні початку й закінчення навчального року.

Популяризації філософської спадщини Григорія Сковороди

Щоосені, до дня пам'яті Г. С. Сковороди – 9 листопада, висаджувати традиційні для України породи дерев (дуб, верба, калина, вишня, яблуня, груша, липа, явір, клен, осокір, тополя, ясен, береза, осика) під символічною назвою «Гаї Григорія Сковороди». На основі цієї громадської ініціативи затвердити державну екологічну програму відновлення лісового фонду й природно-культурного середовища в Україні.

Системно проводити соціокультурні заходи, з метою поглибленого і всеосяжного вивчення літературної, філософської, педагогічної, композиторської, музично-співочої спадщини Г. С. Сковороди.

Віртуальні виставки, виставки-подорожі, виставка – портрет, екскурсія віртуальна, літературні читання, вечірки літературні, літературно – філософські етюди, виставки художніх робіт, Сковородинські читання за темами: «Григорій Сковорода: мандруємо за щастям», «Мандрівний філософ», «Сковорода в малюнках», «Байки Григорія Сковороди мовою олівця і пензлика», «Філософська спадщина Григорія Сковороди і сучасність», «Філософія дитинства в педагогічній спадщині Г. Сковороди», «Родинна педагогіка в творах Г. С. Сковороди», «Постулати життя

Григорія Сковороди», «Життєвими шляхами Григорія Сковороди», «Пам'ятними місцями Григорія Сковороди», «Григорій Сковорода в кіномистецтві», «Григорій Сковорода як музикант», «Притчі Сковороди», «Приказки та прислів'я у творах Сковороди», «Сковорода й кобзарі та лірники».

Філософія життя

Для будь-якої людини, яка опинилася на роздоріжжі й не знає куди йти, що робити і яке прийняти рішення, рятівними можуть стати афоризми українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета, педагога Григорія Сковороди, якого за геніальну здатність проникати у сутність речей ще за життя називали мудрецем.

Григорій Савич писав: «Якщо любиш прибуток, шукай його пристойним шляхом. Тисяча на те перед тобою благословенних ремесел»; «Не той дурний, хто не знає, але той, хто знати не хоче»; «Не за обличчя судіть, а за серце»; «Уникай людей, які, бачачи твої вади і недоліки, виправдовують їх або навіть схвалюють. Такі люди або підлабузники, або боягузи, або просто дурні. Від них не чекай допомоги ні в якій біді чи нещасті»; «Роби те, до чого народжений, будь справедливий і миролюбний громадянин, і досить із тебе». А ще філософ стверджував: «Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга»; «Визначай смак не за шкаралупою, а за ядром»; «Не шукай щастя за морем»; «Більше думай, і тоді вирішуй».

І це лише невеличка частина його афоризмів і цитат, у яких мислителю вдалося розкрити тисячолітню мудрість світу.

Григорій Сковорода писав, зокрема, що наука живе в діянні. Важливо не лише дивитись і слухати, а вникати в суть вчення філософа і робити для себе висновки для самовдосконалення. Це потрібно не лише Григорію Сковороді, який саме такої реакції на його твори чекав, а нам.

Його мудрість, умінням жити істинно: «Коли дух у людині веселий, думки ясні, серце чисте, то все ясне, радісне, щасливе». Коли людині належить думати істинно, діяти справедливо й висловлюватися правдиво. Він учив, як жив – у цьому внутрішня сила його моральної зрілості.

Жодна сфера життя людини не лишилася поза увагою мандрівного філософа Григорія Сковороди. Його творчість цікава нам і досі, а уважний читач знайде у філософських ідеях Сковороди відповіді й на свої власні питання...

Пам'ятаймо, що мудрість досягається у постійній праці над собою. А ми запрошуємо вас до бібліотеки, де ви можете поринути в літературний світ філософії Сковороди.

Г. Сковорода і Слобожанщина

Багале́й Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования : (1655—1905) : ист. моногр. : в 2 т. Т. 1 : XVII—XVIII века / Д. И. Багале́й, Д. П. Миллер. — Репр. изд. 1905 г. — Харьков : [б. и.], 1993. — Про Г. Сковороду див. : с. 392, 399—402, 411—412, 433—456, 462, 469.

Багалі́й Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалі́й. — Харків : Дельта, 1993. — Про Г. Сковороду див. : с. 15, 171, 193—209.

Багалі́й, Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалі́й. — Харків : Основа, 1990. — Про Г. Сковороду див. : с. 15, 171, 193—209.

Бака́й С. Ю. Музично-просвітницька діяльність Г. С. Сковороди на Слобожанщині / С. Ю. Бака́й // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; [за ред. Г. В. Троцько]. — Харків : ХНПУ, 2005. — Вип. 15. — С. 5762.

Барокова поезія Слобожанщини: антологія / Онуфрі́й, Климовський, Сковорода ; [упоряд., передм., прим. та комент. Л. Ушкалова]. — Харків : Акта, 2002. — 524 с. : портр.

Бондар П. Т. Слідами мандрівного філософа і поета : екскурсії учнів по сквородинських місцях України / П. Т. Бондар // Українська мова і література в школі. — 1972. — № 8. — С. 55—60.

Дудко Д. М. Григорій Сковорода і рід Ковалівських / Д. М. Дудко // Багалі́ївські читання в НУА : програма та матеріали / ХГІ —НУА; голов. ред. В. І. Астахова. — Харків : [б. в.], 2000. — С. 89—92.

Завгородня Н. Інтерактивна подорож до щастя : [про Харк. літ. музей Григорія Сковороди] / Н. Завгородня // Літературна Україна. — 2011. — 14 квіт. (№ 15). — С. 1, 14.

Місця Слобожанщини, якими мандрував Григорій Сковорода // Історія України. – 2008. – № 21. – С. 16–17.

Попова Л. Д. Просвітня діяльність Г. С. Сковороди на Слобожанщині / Л. Д. Попова // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. пр. / М-во освіти України [та ін.] ; [редкол.: Л. С. Нечепоренко (голов. ред.) та ін.]. – Харків : Основа, 1998. – Вип. 3. – С. 27–31.

Стадниченко В. Я. Іду за Сковородою: сповідь у любові до вчителя : документальна повість-подорож. – Київ : Криниця, 2002. – 176 с.

Харків - моя мала Батьківщина: навч. посіб. з народознав. / Харків. держ. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : ОВС, 2003. – Про Г. Сковороду див.: с. 54, 56, 60–65, 138, 146, 156–161, 172, 199, 200, 203, 333–334, 336, 348, 363–365, 394, 402, 418, 422–429, 453.

Шевчук, В. О. Сковорода і харківський університет / В. О. Шевчук // Із вершин та низин : книжка цікавих фактів із історії української літератури / В. О. Шевчук. – Київ : Дніпро, 1990. – С. 175.

https://docs.google.com/document/d/1fdpdy5S76FnvMhMxfZhDI4AWO_4vE-wv/edit?usp=sharing&ouid=114751237232052601333&rtpof=true&sd=true